

МОНІТОРИНГ КРЕДИТНОЇ ОПЕРАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОВЕДЕННЯ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ

ДУТЧЕНКО О. М.

кандидат економічних наук

ДУТЧЕНКО О. О.

Суми

Аналіз діяльності комерційних банків свідчить, що погіршення фінансового стану багатьох банків за останні роки було спричинено збитками кредитної діяльності. Ці збитки зумовлюються несвоечасною сплатою відсотків за наданими кредитами, неповерненням самих боргів позичальниками. Виникнення простроченої заборгованості у більше, ніж половини проблемних боржників спричинено тимчасовими або довгостроковими фінансовими труднощами, викликаними зниженням виручки, зміною зовнішніх факторів діяльності. Тому виникає необхідність у проведенні банками більш жорсткого контролю (моніторингу) за якістю позичальника та виконанням ним усіх умов кредитного договору, з метою своєчасного застосування ефективних заходів для мінімізації кредитного ризику.

Питанням моніторингу кредитних операцій присвячено роботи багатьох вітчизняних і зарубіжних учених, серед яких можна відмітити роботи Л. О. Гаряги, В. О. Джулай, З. М. Карасьової, В. В. Коваленко, О. В. Крухмаль, А. Я. Кузнецової, В. А. Пластуна та ін. [1, 3 – 6]. Втім, зважаючи на важливість проведених досліджень, залишається необхідність покращення системи організації моніторингу кредитної операції.

Метою дослідження є вдосконалення методичного забезпечення організації моніторингу кредитної операції при регулярній переоцінці фінансового стану позичальника.

Проведений аналіз банківської практики дозволив визначити, що причинами зростання простроченої (проблемної) заборгованості залишаються: по-перше, високий рівень кредитного ризику, обумовлений фінансовою нестабільністю підприємств реального сектора; по-друге, недосконалість нормативної бази регулювання кредитних операцій. До переліку причин виникнення простроченої (проблемної) заборгованості за кредитним портфелем банку можна віднести:

1) з боку банку:

- а) кредитування інсайдерів та пов'язаних осіб;
- б) порушення принципів кредитування;
- в) брак нагляду за проведенням кредитних операцій;
- г) недостатність повної та найсвіжшої інформації;
- д) недостатній рівень компетенції кредитних працівників;

ж) не виважений підхід до диверсифікації кредитного портфелю тощо.

2) з боку позичальника:

а) фінансові труднощі позичальника (тимчасові та довгострокові):

- зниження виручки;
- зменшення (відсутність) попиту на продукцію (послуги);

– невиконання зобов'язань з боку контрагентів;

– не виважена інвестиційна стратегія;

б) шахрайські дії керівництва (власників) бізнесу.

Для попередження можливих ризиків неповернення кредиту здійснюється моніторинг кредитної операції. Він включає в себе безперервне, послідовне та систематичне спостереження та аналіз діяльності учасників економічних відносин.

Сучасна банківська система висуває певні вимоги до банківських працівників: володіння достовірною інформацією про позичальника та забезпечення її постійного оновлення.

Основними правилами організації моніторингу кредитних операцій є:

- ✦ дотримання принципів кредитування (строковості, повернення, платності, забезпеченості, цільового використання);
- ✦ аналіз змін фінансово-господарської діяльності позичальника;
- ✦ контроль за виконанням умов кредитного договору;
- ✦ контроль за виконанням договору забезпечення по кредиту та станом заставного майна;
- ✦ виконання інших умов кредитного договору.

Аналіз діючої практики банківського кредитування засвідчив, що застосовувані підходи організації моніторингу кредитної операції не враховують тенденцій розвитку галузі приналежності позичальника. Збільшення кількості збиткових підприємств та, як наслідок, зростання частки проблемних кредитів у кредитних портфелях банків визначає необхідність вдосконалення підходів щодо проведення моніторингу кредитної операції.

З метою мінімізації кредитного ризику та підвищення якості кредитного портфелю банку пропонується проводити більш детальний аналіз середовища існування позичальника та його залежності від тенденцій розвитку галузі, шляхом врахування зміни середньогалузевих показників рентабельності діяльності.

Враховуючи це, організація моніторингу повинна передбачати наявність методичного забезпечення, збір та аналіз інформації, аналіз дотримання та виконання умов кредитного договору (*рис. 1*).

Особливостями запропонованої послідовності проведення моніторингу кредитної операції є поглиблення збору інформації, за рахунок аналізу сфери діяльності позичальника, з точки зору тенденцій розвитку галузі.

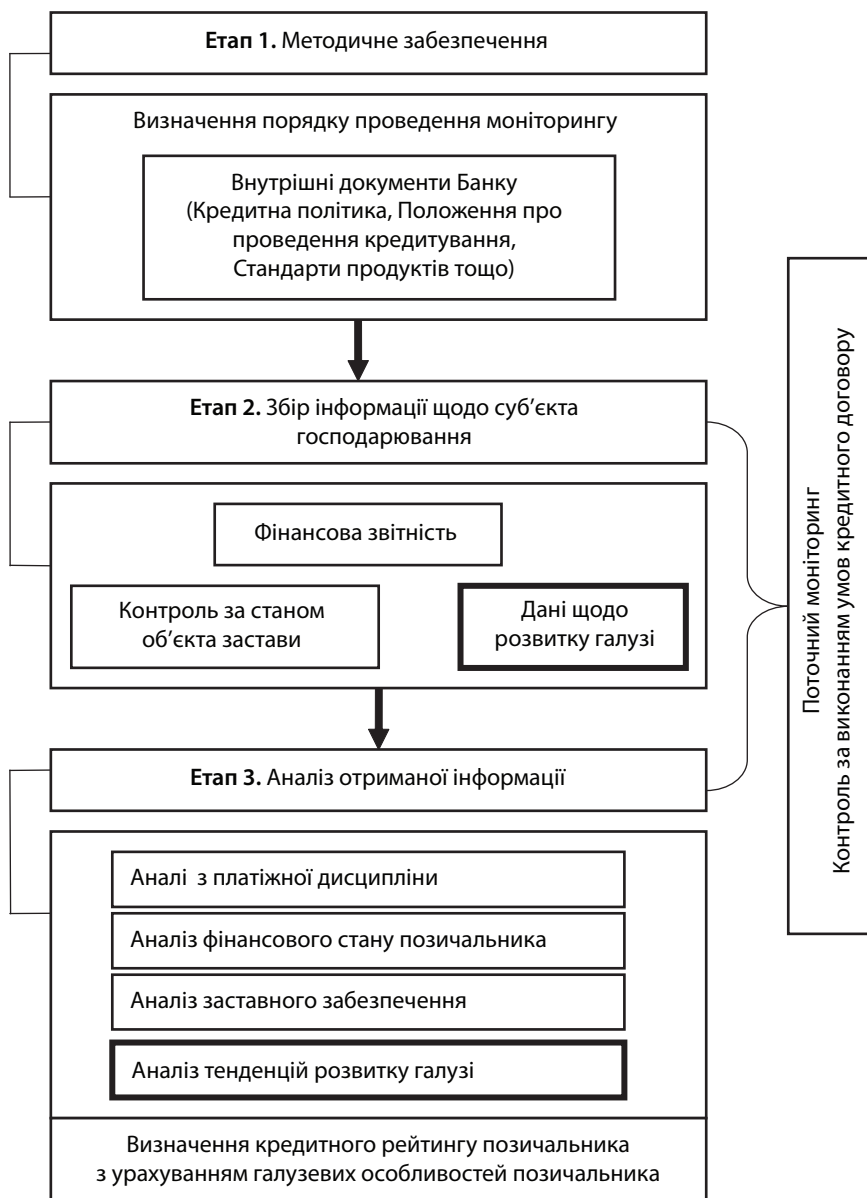

Рис. 1. Схема проведення моніторингу кредитної операції

Контроль (переоцінка класу позичальника) проводиться щоквартально, станом на перше число кварталу.

При укладанні кредитного договору визначаються та обумовлюються цілі, на які можливе використання коштів. Дотримання цільової спрямованості позики підтверджується використанням фінансових документів, укладених договорів з господарської діяльності, бізнес-планів, техніко-економічних обґрунтувань тощо.

Незалежно від виду діяльності та мети кредитування, аналіз фінансово-економічного стану клієнта зводиться до дослідження рівноваги його бізнесу.

Метою такого дослідження є отримання уявлення про:

- ✦ структуру кінцевих власників бізнесу та принципи управління;
- ✦ схеми ведення господарської діяльності;
- ✦ наявність пов'язаних осіб і ступінь взаємодії між ними;
- ✦ структуру активів та зобов'язань бізнесу, ліквідність бізнесу;

- ✦ фінансові результати діяльності, рентабельність та ефективність діяльності;
- ✦ перспективи розвитку діяльності клієнта;
- ✦ потенційно можливі ризики.

Аналіз фінансово-економічного стану та кредитоспроможності клієнта відбувається на базі:

- ✦ фінансової звітності підприємств: форм № 1 «Баланс», № 2 «Звіт про фінансові результати», № 3 «Звіт про рух грошових коштів»;
- ✦ фінансових даних внутрішнього обліку клієнта (управлінські дані).

Мета моніторингу фінансового стану позичальника полягає у періодичній перевірці поточного фінансового стану клієнта. Моніторинг відбувається під час проведення періодичного фінансового аналізу, з метою визначення класу позичальника та формування відповідного резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями (згідно з вимогами Національного банку України [7]).

Аналіз фінансового потенціалу позичальника, його кредитоспроможності, власних коштів проводиться на підставі даних офіційної регулярної фінансової звітності з урахуванням періодичності, встановленої вимогами кредитного договору.

Невід'ємною складовою процесу моніторингу є контроль за збереженням об'єкта застави, який передбачає своєчасне отримання достовірної інформації про склад та вартість наявних предметів застави; відстеження ринкової кон'юнктури з метою можливого продажу предмету застави та нагляд за дотриманням заставидавом умов договору.

Аналіз тенденцій розвитку галузі, до якої належить позичальник, проводиться на підставі статистичних даних, оприлюднених Державним комітетом статистики України.

Вплив галузевого фактора на діяльність позичальника визначається шляхом врахування зміни середньогалузевих показників рентабельності діяльності.

При проведенні розрахунку класу позичальника за основу приймається порядок визначення кредитного рейтингу позичальника, шляхом введення корегуючої поправки до його бальної оцінки кредитоспроможності.

У рамках запропонованого підходу до врахування галузевих особливостей кредитний рейтинг позичаль-

ника слід розраховувати як суму бальної оцінки (визначається згідно з діючою методикою банку) та корегуючої поправки (розраховується як різниця рейтингових оцінок рентабельності діяльності позичальника (RCP_i^j) та галузі на певну дату (RIP_i^j).

Для розрахунку рейтингової оцінки рентабельності діяльності галузі економіки пропонується використувати підхід з інтегральним значенням у 10 балів:

$$RIP_i^j = \frac{IP_i^j - IP_i^{\min}}{IP_i^{\max} - IP_i^{\min}} \cdot 10,$$

де RIP_i^j – рейтингова оцінка рентабельності діяльності i -ї галузі економіки на j -ту дату;

IP_i^j – рентабельність діяльності i -ї галузі економіки на j -ту дату;

IP_i^{\min} , IP_i^{\max} – мінімальне та максимальне значення рентабельності діяльності i -ї галузі економіки за аналізований період.

Підхід до визначення RCP_i^j є аналогічним до визначення RIP_i^j [2].

Для проведення рейтингування рівнів рентабельності позичальника та галузі його приналежності додатково вводиться один часовий період. Враховуючи щоквартальну періодичність проведення моніторингу фінансового стану позичальника, додатковим часовим періодом виступає квартал.

ВИСНОВКИ

Забезпечення ефективності банківського кредитування як основного виду діяльності банківської установи зумовлюється адекватністю теоретичних і практичних положень, на яких базуються кредитні відносини банків з позичальниками, фактичними відносинами між банками та клієнтами, через здійснення позичкових операцій. Можливість виникнення ризикових ситуацій під час кредитування можна мінімізувати шляхом аналізу за контролю всіх аспектів діяльності учасників кредитних операцій.

Проведені вдосконалення методичного забезпечення організації моніторингу кредитної операції щодо урахування галузевих особливостей позичальника при регулярній переоцінці фінансового стану позичальника дасть змогу банку досягти головної мети кредитної політики щодо зменшення кредитних ризиків, забезпечити діючий та оперативний контроль за дотриманням процедури банківського кредитування, а також конкретизувати кінцеві цілі та способи досягнення ефективності проведення банківського кредитування. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Гаряга Л. О.** Місце моніторингу у банківській діяльності / Л. О. Гаряга // Актуальні проблеми економіки: науковий економічний журнал (Національна академія управління). – 2007. – № 5 (71). – С. 153 – 165.

2. **Дутченко О. О.** Розробка підходу до врахування галузевого фактора діяльності позичальника при проведенні банківського кредитування / О. О. Дутченко // Вісник Тернопільського національного економічного університету. Випуск 1. – 2011. – С. 86 – 92.

3. **Карасьова З. М.** Місце кредитного моніторингу в процесі кредитування / З. М. Карасьова // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми, 2004. – Т. 9. – С. 257 – 263.

4. **Коваленко В. В.** Антикризове управління в забезпеченні фінансової стійкості банківської системи : монографія / В. В. Коваленко, О. В. Крухмаль, 2007. – 198 с.

5. **Кузнєцова А. Я.** Антикризовий аспект моніторингу стійкості банківського сектора України / А. Я. Кузнєцова, В. О. Джулай // Фінанси України. – 2010. – № 5. – С. 86 – 98.

6. **Пластун В. Л.** Проблемні ланки кредитного моніторингу / В. Л. Пластун // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми, 2002. – Т. 5. – С. 204 – 210.

7. Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків [Електронний ресурс] / Положення, затверджене Постановою Правління НБУ № 279 від 06.07.2000 р. – Режим доступу : <http://www.uapravo.net/data/base45/ukr45859.htm>